

Жіночі портрети

на тлі історії України

Роксолана

улюблена дружина султана

Роксолана, або Хасекі Хюррем – полонянка, що стала улюбленою дружиною великого султана «через свою українську вдачу, через ту силу волі й характеру, які взагалі має українське жіноцтво», як писав учений, історик і сходознавець Агатангел Кримський.

Ми не знаємо ні хрещеного ім'я, ні прізвища цієї дівчини. Ім'я Насті Лісовської з'явилося в літературі тільки в середині ХІХ століття. Відомо, що вона народилася в Рогатині 1505-1506 р. (в документах про шлюб із Сулейманом (народився 1494 р.) вказано, що молодша від нього на 11 років). За польським літописом, була дочкою православного священника. Роксоланою її назвали європейські послы. Турки називали території України Роксоланією (від назви міста Роксолани, яке існувало на березі Дністровського лиману), а вихідців з неї - роксоланами. Ця назва прижилася і при європейських дворах.

Османська імперія досягла найбільшої могутності, коли на престол зійшов султан Сулейман I - освічена людина, правитель, у якого були амбітні плани захопити всю Європу і навіть перенести туди столицю своєї імперії. Васалом Туреччини було Кримське ханство.

Татари нападали на українські землі, відомо, що у 1520 р. вони вчинили набіг на Україну, в тому числі й на Рогатин. Вочевидь, тоді Роксолана й стала бранкою, разом з іншими потрапила до Кафи, де був найбільший невільничий ринок. Тут гарних дівчат віддавали у спеціальні школи, навчали музиці, танцям, мовам, аби якнайдорожче продати у гареми. Можна припустити, що таким чином Роксолана опанувала гру на музичних інструментах і танці, якими, відповідно до однієї з легенд, полонила молодого Сулеймана.

Султанський біограф звертає все на долю випадку: якось Сулейман поміж гаремних красунь зустрів пустотливий погляд очей на «ніжному й милому» обличчі. Опустив на дівочі плечі хустинку знак, що вибрав її на цю ніч.

Зазвичай наложни-
ця, яку приводили
до султана ввечері,
вночі поверталась у
гарем, українка ж
залишилася до ранку.
Історія кохання
Сулеймана і Роксола-

ни особлива. Пристрасна закоханість цієї пари не викликала сумнівів, а ще й, вірогідно, «щиро-людяний» Сулейман знайшов жінку, яка в усьому його розуміла і вміла розрадити. Султан був натурою романтичною, писав поезії під псевдонімом Мухіббі, був схильний до меланхолії і хто ж міг додати йому оптимізму, як не Хюррем - «Весела», «Та, що сміється»?

На думку дипломатів, Роксолана не була красунею. «Молода, але не вродливиця», - оповідав 1526 р. венеціанський посол Піетро Брагадін, і додавав, що мала граційну постать. Османський правитель, прозваний у Європі Великим і Пишним, а в турецькій історії - Кануні, себто Законодавець, не просто закохався в українську полонянку, а взяв із нею законний шлюб і жив у моногамному подружжі майже 40 років.

Весілля відбулося 1534 р. (за іншими даними, 1530 р.).

«Для його величності султана це така кохана дружина, що, переказують, відколи він її спізнав, відтоді вже не хотів знати жодної іншої жінки; подібного не робив ніхто з його попередників, бо в турків є звичай міняти жінок», — доповідав сенату Венеціанської республіки посол Доменіко Тревізано. Підтверджував звіт свого попередника Бернардо Наваджеро: «Його величність настільки кохає дружину, що ніколи ще не було в оттоманському палаці іншої жінки, яка мала би більшу владу. Кажуть, що вона приємна, скромна і дуже добре знає вдачу великого володаря».

Коли султан був у поході, Роксолана написала йому листа: «Ви відправили мені п'ять тисяч золотих флоринів. Ах, милий султане, навіщо такі турботи? Для мене одна волосина з вашої бороди (Сулейман прислав їй пасмо зі своєї бороди) дорожча за сто тисяч флоринів». У відповідь султан лагідно називав її у листах – «Моя ніжна жартівниця», «Султана моїх очей». Вони мали шістьох дітей: п'ятьох синів, один з яких помер у дитинстві, і дочку. Султан дарував Хюррем титул Хасекі, створений виключно для неї.

Відомо, що Роксолана володіла п'ятьма європейськими мовами (читала Гомера в оригіналі) і вже в Туреччині вивчила три східні: турецьку, арабську і фарсі (перську). Її портрет, за свідомством Вазарі, писав славетний Тіціан. Величезний вплив на Сулеймана

визнавали всі довкола, оточення і людський поголос шукали пояснень у чаклунстві, тому у турецькому фольклорі, у «Історії Оттоманської імперії» Хюррем-султан зображено властолюбною і підступною.

Вчені й досі дискутують, чи причетна Роксолана до страти двох великих візирів, деяких державних діячів та престолонаслідника Мустафи (сина Махідеван, попередньої дружини султана).

Сулейман впорядкував законодавство держави, впровадив фінансову й військову реформи. Імперія перейшла до Селіма II, їхнього з Роксоланою сина, в zenіті розквіту. Хюррем-султан дійсно була натхненницею багатьох Сулейманових звершень у русі імперії до цивілізації і просвітництва. Стала першою в

історії султаною, яка будувала комплекси з мечетями, лікарнями, їдальні для бідних, заклади для душевнохворих, в тому числі у Стамбулі на місці колишнього невільничого ринку.

За часи заміжжя Роксолани у 20-х -50-х рр. XVI ст. нападів татар на українські землі було лише 9 (протягом століття - близько 70). Польському королю Сулейман відповідав, що наскоки вчинені «без відома нашого цісарського», і погрожував кримському ханові карою. За 46 років перебування на троні він жодного разу не спрямував війська на Україну. Традиційними стали обміни посольствами і дружніми листами між польськими й турецькими монархами, обов'язковою тезою яких було: «щоб Україна зоставалася в спокої».

Хасекі Хюррем-султан померла 15 квітня 1558 р. Єдина серед дружин османських султанів, вона похована в мавзолеї, спеціально збудованому для неї.

Надзвичайна постать нашої співвітчизниці не випадково привертає увагу митців і заслуговує на відображення у романах, поезії, театральних постановках.

Переконливий образ Роксо-

лани створив письменник Павло Загребельний в однойменному романі. У місті Рогатині 1999 р. на її честь відкрито пам'ятник.

Велику увагу особистості Роксолани приділив і кінематограф. В ролі Хюррем-султан в українському телесеріалі ми побачили Ольгу Сумську, турецьких серіалів було декілька, останній за часом - найпопулярніший «Величне століття», де Роксоланою-Хюррем була синьоока Мірьєм Уезерлі.

Поштова марка "Роксолана. Настя Лісовська" (із серії «Славетні жінки України»)

**Підготовлено науково-методичним відділом
НТБ КНУТД**